

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury
Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Historii
dla uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego
w roku szkolnym 2026/2027
Etap I**

I. Cele konkursu:

1. Doskonalenie sprawności czytania, pisania oraz korzystania z informacji.
2. Upowszechnianie czytelnictwa i rozwój kompetencji czytelniczych uczniów.
3. Rozwijanie humanistycznych zainteresowań uczniów szkół podstawowych.
4. Wdrażanie do samokształcenia i podejmowania odpowiedzialności za własny rozwój.
5. Stwarzanie uczestnikom konkursu możliwości prezentacji uzdolnień i samorealizacji.

II. Zakres umiejętności:

Umiejętności wymagane od uczestników Konkursu Przedmiotowego z Historii opisane są w podstawach programowych dla przedmiotu Historia dla szkoły podstawowej:

1. sytuowanie zjawisk, wydarzeń i procesów historycznych w czasie i przestrzeni;
2. porządkowanie chronologiczne;
3. dostrzeganie zmian w funkcjonowaniu społeczeństw i związków pomiędzy różnymi dziedzinami życia;
4. dostrzeganie ciągłości rozwoju cywilizacyjnego i kulturowego;
5. charakteryzowanie zjawisk, wydarzeń i procesów historycznych;
6. dostrzeganie i wyjaśnianie związków przyczynowo-skutkowych;
7. wyjaśnianie znaczenia wydarzeń dla rozumienia współczesnego świata;
8. pozyskiwanie i porównywanie informacji pochodzących z różnych źródeł;
9. tworzenie narracji historycznej w oparciu o informacje pochodzące z różnych źródeł;
10. formułowanie wniosków i ocen.

III. Zakres treści

1. Cywilizacje starożytne:
 - a) porównanie koczowniczego trybu życia z osiadłym;
 - b) cywilizacje Starożytnego Wschodu (Mezopotamii, Egiptu i Izraela) oraz cywilizacje starożytnej Grecji i Rzymu - lokalizacja w czasie i przestrzeni oraz charakterystyka struktur społecznych i systemu wierzeń;
 - c) systemy sprawowania władzy oraz organizacja społeczeństwa w Egipcie, Atenach peryklejskich i Rzymie;
 - d) najważniejsze osiągnięcia kultury materialnej i duchowej świata starożytnego w różnych dziedzinach: filozofii, nauce, architekturze, sztuce, literaturze;
 - e) narodziny oraz rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa.
2. Świat islamski i Bizancjum:

- a) zasięg podbojów arabskich i ich wpływ na Europę;
- b) zasięg i osiągnięcia cesarstwa bizantyjskiego;
- c) dostrzeganie różnic między chrześcijaństwem wschodnim i zachodnim.

3. Władza, społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy:

- a) państwo Franków;
- b) rozłam w Kościele w XI wieku;
- c) relacje pomiędzy władzą cesarską a papieską;
- d) system lenny i podziały społeczne w średniowieczu;
- e) życie średniowiecznego miasta i wsi;
- f) kultura rycerska;
- g) styl romański i styl gotycki;
- h) rola Kościoła (w tym zakonów) w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego.

4. Polska w okresie wczesnopiastowskim:

- a) państwo pierwszych Piastów i umiejscowienie go w czasie i przestrzeni;
- b) okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów oraz następstwa chrystianizacji Polski;
- c) kryzys, odbudowa i rozwój państwa Piastów za rządów Kazimierza Odnowiciela i Bolesława Śmiałego;
- d) dokonania Bolesława Krzywoustego.

5. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego:

- a) przyczyny oraz skutki rozbicia dzielnicowego;
- b) przemiany społeczne i gospodarcze, z uwzględnieniem ruchu osadniczego;
- c) sytuacja międzynarodowa ziem polskich w okresie rozbicia dzielnicowego;
- d) proces zjednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku.

6. Polska w XIV - XV wieku:

- a) rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku;
- b) dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej oraz w polityce zagranicznej;
- c) unia Polski z Litwą;
- d) związki Polski z Węgry w XIV i XV wieku;
- e) relacje polsko-krzyżackie w XIII-XV wieku;
- f) rozwój monarchii stanowej i uprawnień stanu szlacheckiego (do konstytucji nihil novi).

7. Wielkie odkrycia geograficzne:

- a) przyczyny i skutki odkryć geograficznych;
- b) najważniejsze dokonania odkrywców na przełomie XV i XVI wieku.

8. Europa w XV i XVI wieku:

- a) cechy renesansu europejskiego i najważniejsze osiągnięcia przedstawicieli tej epoki;
- b) przyczyny i następstwa reformacji;
- c) kontrreformacja w Kościele katolickim

9. Polska i Litwa w czasach ostatnich Jagiellonów:

- a) najważniejsze wydarzenia w dziedzinie polityki wewnętrznej ostatnich Jagiellonów;
- b) polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów;
- c) unia realna pomiędzy Polską a Litwą;
- d) demokracja szlachecka;
- e) życie gospodarcze w XVI wieku;
- f) największe osiągnięcia polskiego renesansu;
- g) reformacja na ziemiach polskich.

10. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVI i XVII wieku:

- a) stosunki wyznaniowe i narodowościowe w Rzeczypospolitej oraz główne założenia konfederacji warszawskiej;
- b) okoliczności uchwalenia artykułów henrykowskich i zasady wolnej elekcji.
- c) przyczyny i skutki wojen Rzeczypospolitej z Rosją, Szwecją i Turcją;
- d) przyczyny i następstwa powstania Bohdana Chmielnickiego na Ukrainie;
- e) zakres chronologiczny i zasięg terytorialny potopu szwedzkiego;
- f) najważniejsze bitwy w XVII wieku: pod Kircholmem, Kłuszynem, Chocimiem, Zbarażem, Beresteczkiem, Wiedniem;
- g) kultura baroku - przykłady architektury i sztuki.

11. Europa w XVII i XVIII wieku:

- a) monarchia absolutna na przykładzie Francji Ludwika XIV;
- b) idee oświecenia w nauce, literaturze, architekturze i sztuce;
- c) reformy oświeceniowe w Prusach, Rosji i Austrii.

12. Rzeczpospolita Obojga Narodów w I połowie XVIII wieku:

- a) przejawy kryzysu państwa w epoce saskiej;
- b) pozycja międzynarodowa Rzeczypospolitej w czasach saskich.

13. Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej:

- a) przyczyny i następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
- b) wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

14. Wielka rewolucja we Francji:

- a) główne przyczyny rewolucji i jej rezultaty;
- b) Deklaracja praw człowieka i obywatela.

15. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej:

- a) przykłady naprawy państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego;
- b) obrady Sejmu Wielkiego oraz najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja;
- c) konfederacja targowicka i jej następstwa;
- d) polskie oświecenie i przykłady sztuki okresu klasycyzmu.

16. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII wieku:

- a) zmiany terytorialne w Rzeczypospolitej w czasie rozbiorów;
- b) przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego;
- c) przyczyny wewnętrzne i zewnętrzne upadku Rzeczypospolitej.

17. Epoka napoleońska:

- a) wojny napoleońskie;
- b) utworzenie Legionów Polskich we Włoszech;
- c) powstanie Księstwa Warszawskiego, jego ustrój i terytorium;
- d) przemiany polityczno-ustrojowe i społeczno-gospodarcze w Europie w okresie napoleońskim;
- e) postawy Polaków wobec Napoleona i stosunek Napoleona do sprawy polskiej.

18. Europa po kongresie wiedeńskim:

- a) przebieg i decyzje kongresu wiedeńskiego, w odniesieniu do Europy, w tym do ziem polskich;
- b) przebieg Wiosny Ludów w Europie;
- c) najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej - wynalazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia.

19. Ziemie polskie w latach 1815-1848:

- a) okres konstytucyjny Królestwa Polskiego - ustrój, osiągnięcia w gospodarce, kulturze i edukacji;
- b) przyczyny wybuchu powstania listopadowego, charakter zmagania i następstwa powstania;
- c) położenie Polaków w zaborach pruskim i austriackim, na obszarze ziem zabranych oraz w Rzeczypospolitej Krakowskiej;
- d) główne nurty oraz postacie Wielkiej Emigracji i ruch spiskowy w kraju;
- e) przyczyny i skutki powstania krakowskiego.

20. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku:

- a) procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec;
- b) przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- c) przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX wieku;
- d) nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe, w tym początki kultury masowej i przemiany obyczajowe.

21. Powstanie styczniowe:

- a) pośrednie i bezpośrednie przyczyny powstania;
- b) charakterystyka działań powstańczych;
- c) uwłaszczenie chłopów w zaborze rosyjskim a uwłaszczenie w pozostałych zaborach;

d) formy represji popowstaniowych.

22. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku:

a) cele i metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej - rusyfikacja, germanizacja (kulturkampf), autonomia galicyjska;

b) postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców - trójlojalizm, praca organiczna, ruch spółdzielczy;

c) narodziny i pierwsze lata istnienia nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy);

d) społeczne i narodowe aspekty rewolucji w latach 1905-1907.

23. I wojna światowa:

a) główne przyczyny wybuchu wojny;

b) specyfika działań wojennych (wojna pozycyjna i manewrowa, działania powietrzne i morskie);

c) postęp techniczny w okresie I wojny światowej;

d) rewolucje i wojna domowa w Rosji.

24. Sprawa polska w czasie I wojny światowej:

a) stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;

b) umiędzynarodowienie sprawy polskiej (akt 5 listopada 1916 roku, rola USA i rewolucji rosyjskich);

c) polski wysiłek zbrojny i dyplomatyczny podczas I wojny światowej.

25. Europa i świat po I wojnie światowej:

a) kulturowe i cywilizacyjne następstwa wojny;

b) postanowienia konferencji paryskiej;

c) totalitaryzmy (włoski faszyzm, niemiecki nazizm, system sowiecki).

26. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej:

a) formowanie się centralnego ośrodka władzy państwowej;

b) proces formowania się granic II RP (decyzje wersalskie, powstanie wielkopolskie, powstania śląskie, plebiscyty);

c) wojna polsko-bolszewicka i jej skutki.

27. Rzeczypospolita w latach 1921-1939:

a) skala i skutki wojennych zniszczeń oraz dziedzictwa zaborowego;

b) ustroj polityczny Polski na podstawie konstytucji marcowej z 1921 roku;

c) przyczyny, przebieg i skutki przewrotu majowego;

d) rządy sanacji, zmiany ustrojowe (konstytucja kwietniowa z 1935 roku);

e) główne kierunki polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej (system sojuszy i polityka równowagi);

- f) życie społeczno-gospodarcze II Rzeczypospolitej, uwzględniając kryzysy i osiągnięcia;
- g) społeczna, narodowościowa i wyznaniowa struktura państwa polskiego;
- h) najważniejsze osiągnięcia kulturalne i naukowe Polski w okresie międzywojennym.

IV. Literatura :

Podręczniki z Nowej Ery „Wczoraj i dziś” dla klasy 5, 6 i 7.